

מכון שולום הרטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE

תיקון ליל שבועות

תש"ף — —

תיקון ליל שבועות תש"ף

על בית ומגילת רות
שיעורים להרחבה

שיעור מאת
הרב דני סגל
(כ-10 דקות)

כאן

שיעור מאת
ד"ר אורית אבנרי
(כ-30 דקות)

כאן

כאן

"למי הנערה הזאת? נערה מואבית היא השבה עם נעמי משדי מואב"

רות, ב, ו'

מקום הופך לבית: על זרות ושייכות

שיעור ראשון

מה גורם לאדם להרגיש בבית? מה גורם לו לחוש שגם היישוב שלו, מדינתו והמרחבים הציבוריים שבה הם חלק מביתו? כיצד תחושה או הוויה כזו תעצב את חייו של אדם? לחילופין, מה גורם לאדם לחוש שכל מה שמחוץ לדלת אמות ביתו אינו שלו ואין הוא בן בית במדינתו ובארצו?

מגילת רות מספרת לנו סיפור על זרות ושייכות, על חסרות הבית וחסרות השייכות, המנסות לטעת שורשים משפחתיים, קהילתיים, חברתיים ותרבותיים. מה ניתן ללמוד מהמגילה וממקורות נוספים על מה שהופך מקומות לבית? מהו כוחם של האחריות החברתית, של הערבות ההדדית ושל החסד, ביצירת זיקה ושייכות? מה תפקידנו היום בישראל וכיצד נהפוך את המדינה שלנו לבית מיטבי עבור תושביה?

1. רות א, טז-כ

טז ותאמר רות אל תפגע בי לעצבך לשוב מאתרי: כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אליו עמך עמי ואלהיך אלהי. יז באשר תמותי אמות ושם אקבר; כה יעשה ה' לי וכה יוסיף כי המות יפריד ביני ובינך. יח ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה; ותחדל לדבר אליה. יט ותלכנה שתיהם עד בואנה בית לחם; ויהי כבואנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת

עשה זאת בעצמך תיקון ליל שבועות למשפחה

בחודשים האחרונים הסתגרנו כולנו בדלת אמותנו. מגפת הקורונה החזירה אותנו אל המקום הראשוני שלנו, אל הבסיס - אל הבית. אבל מהו הבית? האם זו המשפחה, האם אלה הקירות והנגיעה האישית בעיצוב? האם זו התחושה של המקום המוכר שחוזרים אליו פעם אחר פעם? ואולי הבית גדול יותר מכל מבנה פיזי ויש להחילו על הקהילה, העם או הארץ?

תיקון ליל שבועות השנה יהיה שונה. ההנחיות שמבקשות לשמור על בריאותנו, מונעות התכנסות רבת משתתפים ללימוד משותף. לאור זאת, בחרנו להציע לימוד משפחתי, ביתי, על המקום שאותו אנו מבקשים לברר לעומק, על הבית. ואיך זיל גמור.

נַעֲמִי. כִּי וַתֹּאמֶר אֵלֶיהֶן אֵל תִּקְרָאנָה לִי נַעֲמִי: קָרָאן לִי מָרָא כִּי הָמָר שְׂדֵי לִי מָאד.

2. רות ג, ט

וַיֹּאמֶר מִי אַתָּה; וַתֹּאמֶר אֲנֹכִי רות אֲמֹתָהּ וּפְרִשְׁתָּ כְּנָפֶךָ עַל אֲמֹתָהּ כִּי גָאֵל אֶתָּה.

אבנרי אורית, עומדות על הסף, עמ' 36

מגילת רות מספרת לא רק את סיפורם של השוליים המגדריים של החברה, אלא גם את סיפורם של השוליים החברתיים והאתניים: נעמי חשה זרה, במולדתה שלה, מנוכרת לעצמה וחסרה את היכולת למצוא את מקומה. ניכורה הפנימי של נעמי, החוזרת למולדתה מארץ נכר, מתבטא באופן מובהק כאשר היא עצמה מצביעה על אובדן המשמעות ועל חוסר ההתאמה של שמה, סימן הזהות הראשוני. היא מגדירה את זהותה מחדש באמצעות שינוי השם, המסמל את התלישות שהיא חשה עד שרות נקשרת בקשרי נישואין עם קרוב משפחתה.

מכאן ואילך נעמי מסוגלת לשוב ולחוש שייכת למרקם האנושי של קהילת בית לחם. היעדר חלקת האדמה בתחילת העלילה עולה בקנה אחד עם תחושת חוסר הבית של נעמי, ואילו העלאת קיומה של הקרקע בסוף הטוב מגלה את השינוי בהרגשתה אל המקום ואנשיו. אזכורה של אדמת הנחלה מרמז שנעמי מצאה את דרכה סוף סוף את דרכה חזרה בייתה. רק אדם שיש לו קרקע, חלקת אדמה יש לו שם, זרע ומקום בחברה. על כן רק כאשר הקוראים, עם רות ונעמי, רואים את אפשרות היציאה מן המצוקה וחשים בפתח לתקווה, אפשר לרמוז באמצעות אזכור חלקת האדמה כי נעמי מצאה את מקומה בסדר החברתי שבו היא נתונה.

3. מסע ללא שם / לאה גולדברג

זֶה שְׁבוּעוֹת שְׂאִישׁ אֵינִי פִּזְנָה
אֵלֶי בְּשֵׁמִי, וְזֶה פְּשׁוּט מָאד:
הַתְּכִיִּים שֶׁבְּמִטְבַּח בֵּיתִי
עוֹד לֹא לָמְדוּ אוֹתוֹ,
הָאֲנָשִׁים בְּכָל רִחְבֵּי הָעִיר
אֵינָם יוֹדְעִים אוֹתוֹ.
וְהוּא קָיָם רַק עַל נֶיֶר, בְּכֶתֶב,
וְאֵין לוֹ קוֹל, וְאֵין לוֹ צִלִּיל וְתוֹ.
יָמִים אֲנִי הוֹלֶכֶת לֵאלֹא שֵׁם
בְּרִחוּב שְׂאֵנִי יוֹדַעַת אֶת שְׁמוֹ
שְׁעוֹת אֲנִי יוֹשֶׁבֶת לֵאלֹא שֵׁם
מוֹל עֵץ שְׂאֵנִי יוֹדַעַת אֶת שְׁמוֹ.
וְלִפְרָקִים אֲנִי חוֹשֶׁבֶת לֵאלֹא שֵׁם
עַל מִי שְׂאֵינִנִּי יוֹדַעַת אֶת שְׁמוֹ

הזמנה לדיון

- כיצד מתבטא ניכורה הפנימי של נעמי לדעת אבנרי? מה מסמן את השינוי בהרגשתה ומה מעודד את שייכותה למקום?
- עד כמה את/ה מסכים/ה עם קביעותיה?
- מה הגורם המרכזי לתחושת הניכור בשירה של לאה גולדברג? מה יכול לתקן תחושה זו? האם תסכים המשוררת לקביעתה של אבנרי?

4. רות ב, ד

וְהִנֵּה בַעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם; וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכָהּ ה'.

5. תלמוד בבלי, ברכות נד, ע"א

וְהִתְקִינוּ שְׂיֵהָא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם, שְׁנֹאֲמַר (רות ב): "וְהִנֵּה בַעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכָהּ ה'".

הזמנה לדיון

- המדרש קובע כי חשוב לשאול אדם לשלומו תוך הזכרת שם ה'. ניתן להבין את המילים "יהא אדם שואל את שלום חברו בשם" גם באופן אחר, כעידוד לפנייה לחבר בשמו הפרטי. איזו הרגשה תעורר כל אחת מן הפניות? מה חשיבותה של פנייה כזו?
- באילו מצבים חשת זרות, ניכור, חוסר שייכות? מה היו הסיבות לכך?

5. גרה / נאווה סמל

אֶל תִּלְכִּי אִתִּי, רות, עֲכָשׁוּ נַעֲצֹר
אֶת הַגָּבֹל הַזֶּה לְבִדִּי אֶעֱבֹר
וְאֶת עוֹדֶךָ בְּנִקּוּדַת הַחֲזָר
עַל עֲקֻבוֹתֶיךָ שׁוֹבִי אַחֲרָי
אֶל תִּלְכִּי אִתִּי, רות, נִפְרָד יִקְרָה
מִן הָעֵבֶר הַהוּא זֹלָא אֶרְצָ בְּחִירָה
שֶׁם יִצְבִּיעוּ עָלֶיהָ, יִדְבְּרוּ בָּר סָרָה
לְעוֹלָם תִּהְיֶי בְּשִׁבְלֵם "הַזָּרָה"
נִכְרִיָּה כָּאן בִּינִינוּ, אֲשֶׁת צָרָה
עַל מִשְׁקוֹף יִרְשָׁם "פֶּה גֵּרָה גֵּרָה".

אֶל תִּלְכִּי אִתִּי, רות

אֶלְמָנָה לֹא כָלָה

בְּמוֹלַדֶּת שְׁלִי

כָּבֶר אֲבָדָה הַחֲמֵלָה

כִּי הָעַם שְׁלִי בִפְחָדִיו מְכוּתָר

וְנוֹעַל אֶת עֲצָמוֹ מִפְּנֵי כָל אִישׁ זָר

שֶׁם שָׂרָה שְׁלָחָה לְמַדְבָּר אֶת הַגֵּר

הֵם קוֹרְאִים לְעֲצָמָם "הָעַם הַנִּבְחָר"

נִצְוִירִים בְּגִבּוּלָם, לִיבָם הַנִּסְגָּר

וְהַכּוֹל מְאִימַת הָאֲחֵר, לֹא מוֹכֵר

בְּשׁוֹק, בְּרָחוּב, בְּכִיכָר

תְּמִיד יִזְהוּ בָּר אֶת אוֹת נִיכָר.

הַלִּילָה יוֹרֵד רות,

שְׁמִי מוֹאָב הֵם שְׁלָה

עִמִּי לֹא עִמָּךְ

אֶלּוּהִי הוּא לֹא לָךְ

שׁוֹבִי אַחֲרָי, כְּלָתִי כְּמוֹ בְּתִי

כִּי בֵיתִי לֹא בֵיתְךָ

וּבֵיתְךָ לֹא בֵיתִי.

אֶל תִּלְכִּי אִתִּי, רות

אֶת בְּתוּךָ נִשְׁמָתִי

עַד יוֹם מוֹתְךָ

עַד יוֹם מוֹתִי.

הזמנה לדיון

- על פי שירה של נאווה סמל, כיצד עונה נעמי על כל חלק בהצהרת הנאמנות של רות? איך יש להבין את תשובתה? מאילו מניעים היא נובעת? (האם היא רגשית או מפוכחת? נשענת על ניסיון או על פחד?)
- נסח/י את הביקורת החברתית של נאווה סמל בלשונך. עד כמה רלוונטית ביקורת זו לחברה שלנו?

6. בראשית רבה, פרשה לד, טו

תלמיד אחד היה יושב לפני ר' יוסי.

היה ר' יוסי מסביר לו ולא סבר (לא למד).

אמר לו: למה אין אתה סובר?

אמר לו: שאני גולה ממקומי.

אמר לו: מאיזה מקום אתה?

אמר לו: מן גבות שמאי. (שם המקום שבו שוכן ביתו)

אמר לו: ומהו אירוי של אותו מקום?

אמר לו: כשהתינוק נולד אנו גובלים אדמדמנים וטשים את מוחו (מורחים תאנים אדמדמות על ראשו), שלא יאכלוהו היתושים.

אמר: ברוך שנתן חו מקום בעיני יושביו.

7. רועי שלום זמיר

אני מתגורר בתוך האנשים שאוהבים אותי

ובתוכי מתגוררים האנשים שאני אוהב

יש חלקים ממני שהם חסרי בית

יש חלקים ממני שאני לא אוהב,

ויש ימים שאני בתוך החדר

ואין לי קורת גג

ואין לי קורת רוח

ואני מפחד להתמוטט על כל מי שבתוכי

מה מחזיק קירות

מה עושה אדם להיות יציב

ולא להתפורר?

לפעמים כל מה שאני מציע זה אהל

לפעמים אני צריך

חדר קטן מלהכיל בדירת שכנו ללא מרפסת קומה חמישית ללא מעלית חדר

מדרגות צר וחשוף

קשה לבוא אלי האור לא עובד אמרו שיבואו לתקן

אבל אני יכול לגור בכל מקום

שמישהו ירגיש בי

שמישהו ירגיש אותי.

אני יכול לגור אצלך מהבית

או מפל מקום אחר

אני רק צריך כמה מלים טובות כדי להכניס

רק צריך קצת תשומת לב

כדי לשים מעל הראש בגשם או בשמש

אם הייתי יודע שהשמים אוהבים אותי

היה לי ארמון.

הזמנה לדיון

- התלמיד במדרש מגדיר עצמו כגולה ממקומו. כיצד יש להבין את הביטוי?
- המורה מתעניין במקום מגוריו או בביתו של תלמידו ושואלו על 'אוויר המקום'. נסה/י לענות על השאלה הזו לגבי המרחבים בהם את/ה חיה.
- כיצד ניתן להבין מתוך דבריו של התלמיד שיש לו זיקה וחיבור לביתו? מה יוצר את "חן המקום בעיני יושביו"? האם אמירת המורה היא אירונית או כנה?
- איזו שורה מתוך שירו של רועי זמיר מתאימה ביותר לתיאור מצבו של התלמיד בתחילת המדרש? איזו שורה מתאימה לתיאור מצבו בסופו?
- מדוע משתמש רועי זמיר בדימויי בית על מנת להדגיש מצבים רגשיים מאתגרים?
- חשוב/בי אלו אנשים מתגוררים בתוכך?

8. השיבה הביתה / אסתר אטינגר

עכשיו, כשהילד בחיקי
נח
אני יכולה לומר חסד,
רק חסד כי בעצם החג
קמנו ללכת. שמועה עברה
את הרוכלים המחזרים בעירות
עם כחלם וסדקיותם, אות
שתמו שני הרעב,
ודחופות קמנו ללכת
כי רעב אחר קם
חזק מן הבושה.
והיה כבר חדש זיו

שנקרא בפי הכנענים איר,
שפרשו אור,
ודחופות הלכנו
רגלינו חרוכות ממכות הקוצים,
גופנו מבסה סמרטוטיו
פושלות בצדי הדרכים
סרות מדרכי המרכבות והסוסים
ואת הולכת עמדי
נאחזת בי
כבת קנה,
בי, אשה שזמנה עבר
שחכה יבש ממלות אהבה

וכשנראו הכרמים על מדרגות הקר והשדות הנכונים, עצרתי ואמרתי לך
איש לא יחכה לנו שם,
גם כלב לא יקפץ לקראתי,
אבל אני שבה הביתה
כי ריח הבית עליה באפי
אפלו שאין לי בית
ואני הולכת לאין בית, אין שדה
אין תנור, אין לחם
והרעב אוכל בתוכי.
ואת שבה עמדי
למקום שלא היית בו מעולם
בגופה זה הדווי
כי את מן השבים הנצחיים
החוזרים למקום
שתמונתו חתומה ברוחם
עוד לפני היות הבשר
אני שבה הביתה
את שבה הביתה
וכל שהיה אחר כך
היה חסד שנפל
כאור לאפלת חדר
את מושכת הזרע
עד הילד אשר בחיקי
וממנו והלאה.

להרחבה, צפו בסרטון של
ד"ר רננה רביצקי-פילזר
(כ-10 דק')

כאן

וַיָּבֹאוּ שְׁדֵי מוֹאָב וַיְהִי שֵׁם

רות א, ב

בית ונדודים: על גלות ומולדת

ש י ע ו ר ש נ י

חיפוש הבית הוא מנת חלקו של האדם הפרטי אך גם של העם, קבוצת הפרטים, המחפשת לה בית לאומי. מה מניע אותנו ממקום למקום ומארץ לארץ? מה דוחף אותנו לתור אחר מקום חדש או חדש ישן ולשוב ולחפש שורשים? מדוע ממשיכים הנדודים גם כאשר הגענו, לכאורה, לחוף מבטחים? האם ישנו ד.נ.א יהודי או גזירה קדומה המצווה עלינו לנדוד? ואם כן, האם היא ברכה או קללה, כורח או הזדמנות? מה נוכל ללמוד מנדודינו ההיסטוריים ומה משיבת הקבע? ומה פירושם של נדודים שאינם ממשיים אלא מטאפוריים, כאלו המונעים מכוחו של חוסר נחת לאומי, המצווה עלינו: נוע תנוע!

9. אורית אבנרי, עומדות על הסף, עמ' 53

דווקא אחרותה של רות היא המעניקה לה כוח לנוע בין הקבוצות השונות ולחצות את הגבולות. שונותה מאפשרת לה לפעול באופן חתרני ובכך לזעזע את אמות הספים וליצור שינוי חברתי ולאומי: "לעיתים קרובות דווקא מי שלא מזוהה עם ההגמוניה מסוגל לפעול לטובת ערכי היסוד של החברה, ערכים שהולכים לאיבוד בחיי היום יום"
מגילת רות היא סיפורה של נכרייה שבורכה בידי עמו הנבחר של ה'. מן המגילה אפשר להסיק כי העירוב עם הזר והמאיים הוא היסוד לצמיחה והמשכיות. בכך משקפת המגילה תנועה מדחייה של האחר והרחקתו אל עבר קבלתו כנעלה וטוב.

הזמנה לדיון

- שירה של אסתר אטינגר מתאר שיבה הביתה הרוויה בפרדוכסים. כיצד ניתן לשוב למקום שלא היינו בו מעולם? האם כך מרגישים עולים שכמהו להגיע לארץ?
- מהי משמעות השיבה הביתה על פי השיר? (שים לב למילה החוזרת ונשנית בו).
- מה מאפיין את הזרות? מה מאפיין את השייכות?
- מי הם השבים הנצחיים בעיניך? מה מאפיין אותם?
- מהו התפקיד של "האחרת" במגילה על פי דבריה של אורית אבנרי? עד כמה השיר מחזק קביעה זו?

הצטרפו אלינו למסע בין המקורות העתיקים והחדשים – מנדודי אלימלך, נעמי ורות אל נדודי תרח, אברהם ושרה; מן ההאדרה של הנדודים במדרש ובהגות אל הקולות המתייגעים מהם, מבקרים אותם וכוספים למקום קבע; מגלות למולדת לתפוצה וחוזר חלילה. על מקומות ממשיים ומקומות בנפש, על יישוב קבע ונדודים, על המיתוס של היהודי הנודד ועל משמעותה של התחדשות יהודית בארץ ישראל. הצטרפו אלינו למפגש בין מקורות מגוונים ולמפגש בינם לבין חיינו שלנו.

1. רות א, א - ז

א ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ; וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניה ב ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניה מחלון וכליון, אפרתים מבית לחם יהודה; ויבאו שדי מואב ויהיו שם. ג וימת אלימלך איש נעמי; ותשארה היא ושני בניה. ד וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות; וישבו שם כעשר שנים. ה וימתו גם שניהם מחלון וכליון; ותשארה האשה משני ילדיה ומאשה. ו ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב: כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם. ז ותצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלותיה עמה; ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה.

2. בראשית יא, כז - לב, יב, א-ט

כז ואלה תולדות תרח תרח הוליד את אברהם את נחור ואת הרן; והרן הוליד את לוט כח וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים. כט ויקח אברהם ונחור להם נשים: שם אשת אברהם שרי, ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה. ל ותהי שרי עקרה: איז לה ולד. לא ויקח תרח את אברהם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברהם בנו; ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם. לב ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתים

שנה; וימת תרח בחרן. {פ}

א ויאמר ה' אל אברהם: לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראה. ב ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך; והיה ברכה. ג ואברכה מברכיה ומקללה אאר; ונברכו בך כל משפחת האדמה. ד וילך אברהם באשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט; ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן. ה ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן; ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען. ו ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה; והפנעני אז בארץ. ז וירא ה' אל אברהם ויאמר: לזרעה אתה את הארץ הזאת; ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו. ח ויעתק משם הקרה מקדם לבית אל ויט אהלה; בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'. ט ויסע אברהם הלוח ונסוע הנגבה. {פ}

הזמנה לדיון

- השווה/י בין המניעים הגורמים לאלימלך ונעמי לעזוב את בית לחם ולעבור לשדי מואב (ואף לנעמי וכלותיה לשוב משם אל ארץ יהודה) לבין המניעים הגורמים לתרח ולאברהם לעזוב את אור כשדים ואת חרן, בדרך לארץ כנען. מהם הגורמים הדוחפים לתנועה מארץ המוצא ומהם הגורמים המושכים בארץ היעד בכל אחד מהתיאורים?
- חשוב/בי על מניעים נוספים המביאים אותנו היום לנדוד ממקום למקום ומארץ לארץ. האם תפעיל/י שיפוט ערכי ביחס למניעים מסוגים שונים לנדודים ותנועה בין ארצות? מהו?
- מדוע ממשיך אברהם ונודד גם אחרי הגיעו לארץ המובטחת? האם הציווי 'לך לך' הוא חד פעמי או נצחי? ומכאן – האם דמות 'היהודי הנודד', חסר הנחת, היא בעיניך כורח או אידיאל?

3. פרנץ רוזנצוויג, כוכב הגאולה

לעם הזה, בית איננו בית במובן של אדמה, לעומת מה שנהוג אצל עמי העולם החורשים את האדמה וחיים ומשגשגים עליה – עד שכמעט שוכחים כי להיות עם משמעו משהו אחר מלהיות מושרש באדמה. עם הנצח לא הורשה לבלות זמן רב בבית כלשהו. עם זה לא איבד לעולם את החופש ללא כבלים של הנווד, כמו האביר אשר נאמן לארצו כשהוא נודד מחוצה לה, מחפש הרפתקאות ומתגעגע למה שהשאיר אחריו, יותר מאשר כשהוא חי בה.

במובן העמוק ביותר, לעם זה יש ארץ משלו רק במידה שיש לו ארץ אליה הוא כמה ארץ הקודש. ולכן גם כשיש לו בית, לא הותר לו לתבוע בעלות מלאה עליו. רק "גר ותושב" יהיה. האל אומר לו "כי לי כל הארץ". קדושת הארץ מרחיקה אותה מהישג ידו של העם ומעצימה את הערגה למה שאבד, עד נצח, כך שהעם לא יוכל לעולם להרגיש בבית בשום ארץ אחרת. ערגה זו מכריחה את העם לרכז את רצונו במשהו אשר עבור עמים אחרים הוא רק דבר אחד מני רבים אך לעם הנצח הוא חיוני קהילת הדם. ובעשותו כך, הרצון להיות עם לא ישען על שום אמצעי מכני אלא יתגשם אך ורק דרך העם עצמו.

הזמנה לדיון

- מה ההבדל בין עם ישראל לעמים אחרים לדעת רוזנצוויג והיכן לדעתו ירגיש עם ישראל 'בבית'? האם לדעתך ניתן לבסס תחושת בית על 'קהילת דם' או שיש הכרח בקירות ממשיים ואדמה?
- האם 'החופש ללא כבלים של הנווד' מושך אותך במובניו השונים (הגיאוגרפי, הכלכלי, הרגשי)? מול אילו ערכים אחרים הוא מתמודד בנפשך?
- האם ההיסטוריה מרובת הנדודים של עם ישראל היא קללה או ברכה? האם ביושבנו על אדמתנו יש להתרחק ממנה או לשמור על תובנות וצורות התנהגות שלמדנו בזכותה?

6. עמנואל לוינס, "מדינת ישראל ודת ישראל"

חשיבותה של מדינת ישראל איננה בקיומה של הבטחה עתיקה, ואף לא בראשיתה של תקופת ביטחון חומרי שהיא עשויה לציין... אלא בהזדמנות הניתנת סוף סוף למימוש תורתה החברתית של היהדות. העם היהודי השתוקק לארצו ולמדינתו לא על שום העצמאות חסרת התוכן שציפתה לו בהן, אלא על שום יצירת חייו שיכול היה להתחיל בה סוף סוף... אחרי הכל היה זה איום להיות העם היחיד המגדיר עצמו באמצעות תורת צדק והיחיד שאינו מסוגל ליישמה. זהו הקרע וזהו המובן של הגולה.

... הניגוד כאן הוא בין אלה השוחרים מדינה לצורך הצדק לבין אלה השוחרים צדק לשם הבטחת קיומה של המדינה.

(מתוך: חירות קשה, הוצאת רסלינג, תל אביב, 2007, עמ' 293)

7. חיים נחמן ביאליק, תחיית התרבות בארץ ישראל

ארץ ישראל נתנה לנו לראשונה טעם יצירת תרבות מתחילת שרשה וטעם חבלי יצירה. שהרי בחבלי יצירה אלו יש ויש טעם, שאין לנו בגולה שום תפיסת השגה בו. לא בכדי באנו בארץ ישראל לתוך מדבר. ותהא ההשגחה ברוכה על כך, שלא הכניסה אותנו לתוך ארץ בנויה! כי אלמלי כך, היינו שוב מתגלגלים לתוך גלות. כי רק על ידי יסורי בראשית הבריאה, האומה קונה לה את ארצה ואת זכותה עליה.

(מתוך: הרצאה בקובנה, י"ט אלול תר"ץ)

4. מדרש תנחומא, פרשת לך לך, ג

אמר רבי אבין, משל לצלוחית של פֶּלִיטוֹן (בושם) הנתונה בבית הקברות ולא היה אדם יודע ריחה.

מה עשו? נטלוה וטלטלוה ממקום למקום והודיעו ריחה בעולם.

כך היה אברהם דר בתוך עובדי עבודה זרה, אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך לך מארצך ואני אודיע טבעך בעולם.

5. הרב יוסף דוב סולובייצ'יק, "קודש וחול"

אברהם הפך לאבי האומה בעקבות הציווי לקום ולעזוב את ביתו. "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך". בפסח אנו מציינים את הנדודים של בני ישראל במדבר, וסוכות ... ממחיש את הלא מקום על ידי חריגה פולחנית מן הקבע, מן המקום (הבית) כדי לשבת שבעה ימים תמימים כאילו במדבר, בתוך סוכת הנודדים, על אם הדרך, בתוך החופש. הסוכה היא סמל אנטי התמקמות, שעיקרו ביטוי החשש מפני המנוחה והנחלה שבהתבססות במקום.

(מתוך: האדם ועולמו, הוצאת ספריית אלינר, הסוכנות היהודית, י-ם, תשנ"ח)

הזמנה לדיון

- מהן ההזדמנויות הטמונות בטלטול ממקום למקום בעולם לפי המדרש ולפי הרב סולובייצ'יק? האם מדובר בטלטול תמידי או זמני?
- האם חווית 'טלטול' שיצר הזדמנויות חדשות? מה היו הרווחים שלו ומה המחירים שתבע?
- מה מייצג חג הסוכות על פי הרב סולובייצ'יק? מה עשוי לסמל חג השבועות, שבמרכזו מגילה ארץ ישראלית מאד, הכוללת בתוכה נדודים, התרחקות ושיבה מאתגרת?

הזמנה לדיון

- לוינס וביאליק טוענים שיש התפתחויות ערכיות ותרבותיות שניתן לממש רק במדינת ישראל או בארץ ישראל. מהי ההתפתחות החשובה לדעת כל אחד מהם?
- האם לדעתך אנו אכן מממשים בישראל של היום את חזונו של לוינס או של ביאליק? מה אנו, כחברה, נדרשים לעשות על מנת לממש טוב יותר?
- המדבר מתואר בתורה כדרך אל הארץ, אך ביאליק בוחר לתאר גם את הארץ עצמה כמדבר ואף לברך על היותה כזו. מדוע הוא מעדיף ארץ מדבר על ארץ בנויה? האם תזדהה/י עם העדפה זו? האם לדעתך התובנות שרכש 'היהודי הנודד' עשויות לסייע לנו בבניית ארץ הקבע והפרחתה?

8. הרב יונתן זקס, 'בירה דולקת'

...היהדות פותחת לא בתמיהה על כך שהעולם הנו כפי שהוא, אלא במחאה על כי אין הוא כפי שהיה ראוי שיהיה. אותה זעקה, אותה אי שביעות רצון מקודשת, היא היא הנקודה שבה מתחיל מסעו של אברהם...

היהדות היא אמונה המתאפיינת בחוסר מנוחה ייחודי, היהודים מצויים במסע תמידי, אינם מרוצים מהסטטוס קוו ולעולם אינם מתמזגים כליל עם סביבתם... מבחינת היהדות, האמונה היא דיסוננס קוגניטיבי, דיסהרמוניה בין העולם כפי שהוא ובין העולם כפי שראוי שיהיה. המתח הזה הוא הכוח העיקרי המפיה רוח בחיים היהודיים מאז ימי אברהם אבינו ועד ימינו אנו.

(מתוך: רדיקלית אז, רדיקלית עכשיו, הוצאת מגיד קורן ירושלים)

הזמנה לדיון

- נסה/י להבין את הביטוי האוקסימורוני 'אי שביעות רצון מקודשת'. מהו הכוח העיקרי המפיה רוח בחיים היהודיים לפי הרב זקס? מה דעתך על אבחנתו?
- בדברי הרב זקס הפכו הנדודים הפיזיים של העם היהודי לנדודים מטאפוריים, והמסע הממשי הפך לתיאולוגי או לחברתי. מהו לדעתו היעד של המסע המטאפורי? כיצד ייראה ה'בית', משכן הקבע, אשר הגעה אליו תוכל להפסיק את הנדודים?
- האם לדעתך מתקיים יעד זה בסיפורה של מגילת רות? כיצד?

1. שיר על יונה בחלונני / אברהם חלפי

על חלונני יונה
בשומה יונות עדינה.
מול חלונני חלון.
מול החלון חלונני.
אתמול הנה יום ראשון,
היום שני.
אל תלעגו לרש,
אם לבן הוא ואם כוש.
יש בו במי שחלש
מן ה -
אנושי אנושי.
אומרים: השמים גן
אמרים: בשמים טוב.
ירדו נא שמים לשבת כאן,
עם הילדים ברחוב.
הנה הם באים. הנה.
אינני יודע מי.
האם כל חיי אהיה שונא?
למי?

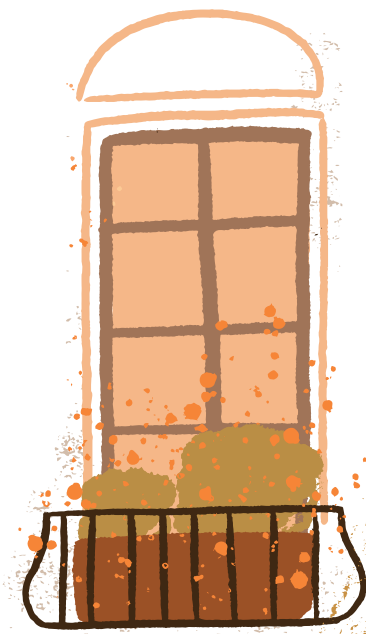
2. יוני רכטר, מלחין השיר

כשקראתי לראשונה את 'שיר על יונה בחלונני' ראיתי שיר מורכב ורב פנים: מול השיגרה הלא נגמרת של היום יום העירוני מעמיד חלפי תמונת עולם של חזקים מול חלשים (בעיקר ילדים) והזהדותו עם החלש ברורה והחלטית. סופו של השיר סתום ואפילו פראנאידי כמעט: "... הנה הם באים הנה, אינני יודע מי. האם כל חיי אהיה שונא? למי?"

להרחבה, צפו בסרטון של הרב ד"ר שרגא ב-און (כ-10 דקות)

כאן

"ירדו נא שמים לשבת כאן,
עם הילדים ברחוב"

אברהם חלפי

חסרי בית: על האתגר העולה ממגילת רות

ש י ע ו ר ש ל י ש י

מגילת רות מספרת את סיפורן של חסרות הבית. נשים נודדות, השבות למקום שכבר אינו ביתן; פליטות חסרות הגנה, התלויות בחזקים ובמבוססים מהן על מנת לקיים את חייהן ולבנות את ביתן. בשיעור זה נלמד ונשוחח על משמעותו של בית במגילת רות ובחיינו. מה דרוש כדי שמקום יהפך לבית? מה ביכולתנו לעשות לשם כך? מהי אחריותנו כלפי אלה שאין להם בית? ומה לגבי א/נשים שאינם מרגישים שייכים, שאין להם מקום כאן בבית שלנו, במדינת ישראל של היום?

הזמנה לדיון

- המשורר עובר תהליך של התבוננות פנימית במהלך השיר: מהתבוננות ביונה להתבוננות בחברה, משם למחשבה על מקומו של אלהים בעולם ולבסוף להתבוננות פנימית.
- מה, לדעתך, מוליך את המשורר מזירה לזירה?
- האם חוויית נדידה של מחשבות ותחושות מעין אלו מוכרת לך? לאילו מקומות נפשך נודדת?
- השיר משלב חמלה ומחאה בנוגע לפער בין מי שיש לו בית לבין הילדים המושלכים לרחוב. אלו תחושות מעורר בך השיר – אמפתיה או כעס? לאילו תחושות אנחנו זקוקים כדי להפוך לטובים יותר וכדי להגביר את החסד בחיינו?

3. רות רבה ב' יד:

”אמר רבי זעירא:

מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים.

נהוג לומר כי מגילת רות היא מגילה שכולה חסד – הבה נבחן זאת:

4. מדרש תמונה:

מגילת רות אינה מתארת את הבית בו התגוררו נעמי ורות. הצלם עדי נס עיצב וצילם את שתי הדמויות במסגרת סדרת סיפורי התנ"ך (2007).

הזמנה לדיון

- מהי פרשנותו של הצלם את המקום שבו שוהות נעמי ורות?
- אילו תחושות היצירה מעוררת בך?
- גם בתמונה זו ניתן לאתר ביקורת חברתית. האם היא שולחת אותך לתמונות אחרות ולמצבי חיים אחרים שאת/ה מכיר/ה בישראל?
- נסה/י לזהות בתמונה זו תגובה או ביקורת על המגילה עצמה.

נתמקד כעת במפגש המרגש שבין בעז ורות בפרק ב' שבמגילה:

5. רות ב, א-כג

א וּלְנַעֲמִי מִידַע (מוֹדַע) לְאִישָׁה אִישׁ גָּבוֹר חֵיל מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוֹ בַּעַז ב וְתֹאמֶר רות המואבית אל נַעֲמִי אֵלֶיךָ נָא הַשָּׂדֶה וְאַלְקָטָה בְּשִׂבְלִים אַחֵר אֲשֶׁר אִמְצָא חוּ בְעֵינַי; וְתֹאמֶר לָהּ לְכִי בְּתִי ג וְתֵלֶךְ וְתִבּוֹא וְתִלְקָט בְּשָׂדֶה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים וַיִּקֹּר מִקְרָהָ חִלְקָה הַשָּׂדֶה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ ד וְהָיָה בַּעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכָהּ ה' הַיֹּאמֶר בַּעַז לְנַעֲרוֹ הַנָּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת ו וַיַּעַן הַנַּעַר הַנָּצֵב עַל הַקּוֹצְרִי וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם נַעֲמִי מִשְׁדֵּי מוֹאָב ז וְתֹאמֶר אֶלְקָטָה נָא וְאַסְפֹּתִי בְעֶמְרִים אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וְתִבּוֹא וְתַעֲמֹד מֵאֵז הַבֶּקֶר וְעַד עֵתָה זֶה שְׂבֵתָהּ הַבֵּית מַעֲטָה וַיֹּאמֶר בַּעַז אֶל רות הלוא שְׁמַעְתְּ בְּתִי אֶל תִּלְכִּי לְלָקֵט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכֵה תִדְּבָקִיו עִם נַעֲרָתִי ט עֵינַי בְּשָׂדֶה אֲשֶׁר יִקְצְרוּ וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צוֹיִתִּי אֶת הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעַר וְצִמְתָּ וְהִלַּכְתְּ אֶל הַכִּלִּים וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוּ הַנַּעֲרִים י וְתַפֵּל עַל פְּנֵיהָ וְתִשְׁתַּחֲוֶה אַרְצָהּ וְתֹאמֶר אֵלָיו מְדוּעַ מִצָּאתִי חוּ בְעֵינַי לְהַכִּירֵנִי וְאֶנְכִּי נִכְרִיָּה יֹא וַיַּעַן בַּעַז וַיֹּאמֶר לָהּ הִגֵּד לִי כָל אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישִׁי וְתַעֲזָבִי אֲבִיךָ וְאֶמֶךָ וְאַרְצְךָ מוֹלֶדְתְּךָ וְתִלְכִּי אֵל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ תִּמּוֹל שְׁלֹשׁ יָבִי יִשְׁלַם ה' פְּעֻלָּה וְתִהְיֶה מִשְׁבָּרְתְּךָ שְׁלָמָה מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת, לְחִסּוֹת תַּחַת כְּנָפָיו יג וְתֹאמֶר אִמְצָא חוּ בְעֵינַי אֲדֹנִי כִי נִחְמַתְנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל לֵב שְׁפָחָתְךָ וְאֶנְכִּי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שְׁפָחָתְךָ יד וַיֹּאמֶר לָהּ בַּעַז לַעַת הָאֵכָל גִּשִּׁי הִלַּם וְאָכַלְתָּ מִן הַלֶּחֶם. וְטַבַּלְתָּ פִתִּי בַחֲמִץ וְתִשָּׁב מִצַּד הַקְּצָרִים וַיִּצָּבֵט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשָּׁבַע וְתִתֵּר טו וְתָקֶם לְלָקֵט וַיֵּצֵא בַּעַז אֶת נַעֲרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעֶמְרִים תִּלְקָט וְלֹא תִכְלִימוּהָ טז וְגַם שֶׁל תִּשְׁלַח לָהּ מִן הַצִּבְתִּים וְעֲזַבְתֶּם וְלָקָטָה וְלֹא תִגְעְרוּ בָּהּ יז וְתִלְקָט בְּשָׂדֶה עַד הָעֶרֶב וְתִחַבֵּט אֶת אֲשֶׁר לָקָטָה וַיְהִי כְּאִיפָה שְׁעָרִים יח וְתִשָּׂא וְתִבּוֹא הָעִיר וְתִרְאֶה חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לָקָטָה וְתוֹצֵא וְתִתֶּן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבָּעָה יט וְתֹאמֶר לָהּ

חֲמוּתָהּ אִיפָה לָקָטָה הַיּוֹם וְאָנָּה עָשִׂיתָ יְהִי מִכִּירְךָ בְּרוּךְ וְתִגֵּד לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמּוֹ וְתֹאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בַּעַז כ וְתֹאמֶר נַעֲמִי לְכַלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לָהּ אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדּוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וְתֹאמֶר לָהּ נַעֲמִי קְרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ הוּא כֹּא וְתֹאמֶר רות המואבית גַּם כִּי אָמַר אֵלִי עִם הַנַּעֲרִים אֲשֶׁר לִי תִדְּבָקִיו עַד אִם כָּלוּ אֶת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי כֹב וְתֹאמֶר נַעֲמִי אֶל רות כָּלְתָה טוֹב בְּתִי כִי תִצָּאִי עִם נַעֲרוֹתַי וְלֹא יִפְגְּעוּ בָּךְ בְּשָׂדֶה אַחֵר כג וְתִדְּבַק בְּנַעֲרוֹת בַּעַז לְלָקֵט עַד כָּלוֹת קְצִיר הַשְּׁעָרִים וְקָצִיר הַחֲסִים וְתִשָּׁב אֶת חֲמוּתָהּ.

הזמנה לדיון

- פרק זה עשיר ברגעים של חסד. מנה/י אותם. מי עושה חסד עם מי? עד כמה החסדים הם הדדיים?
- מהם לדעתך המניעים של הגיבורים השונים בפרק זה?
- מה ניתן ללמוד מפרק זה על טיבו של 'חסד' באופן כללי?

6. ויקרא רבה בהר, לד

ר' סימון בשם רבי אלעזר אמר: מי הוא שעשה חסד עם מי שצריך חסד? זה בועז עם רות, הה"ד (הדא הוא דכתיב, זהו שכתוב) "ויאמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום" קריבי להכא (קרבי לכאן), "ואכלת מן הלחם" מלחם של קוצרים, "וטבלת פתך בחומץ, ותשב מצד הקוצרים ויצבט לה קלי" קליל זעיר בראשי אצבעותיו נתן לה [חתיכה קטנה בראשי אצבעותיו נתן לה]. אמר ר' יצחק: למדתך תורה דרך ארץ, שכשיהא אדם עושה מצוה, יהא עושה אותה בלב שמח... ואילו היה יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו (מצטט אותו): "ויצבט לה קלי"? עגלים פטומים היה מאכילה.

הזמנה לדיון

- מהי הביקורת המובעת במדרש זה על מגבלות החסד שבמגילה? האם את/ה מזדהה עם ביקורת זו?
- המדרש פותח את שאלת המניעים שלנו לעשיית חסד – הבה נחשוב על המניעים שלנו בעת עשיית חסד. מה עשוי להגביר את הנדיבות ומה עלול לצמצם אותה?

7. המשך המדרש:

תני ר' יהושע: יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית
שכן רות אומרת לנעמי: "שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז" אשר עשה עמי אין כתיב כאן, אלא אשר עשיתי עמו.
אמרה לה: הרבה פעולות וטובות עשיתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן לי.

הזמנה לדיון

- מה דעתך על מדרש זה? עד כמה גמילות חסדים היא חד צדדית ועד כמה היא פעולה הדדית?
- מה עושה העני עם בעל הבית? האם וכיצד ניתן לקבוע איזה מן החסדים גדול יותר?

להרחבה, צפו בסרטון
של יעל ליפשיץ
(כ-10 דקות)

כאן

32

ויקח בעצ את רות ותהי לו לאשה

רות ד, י"ג

אשתו היא ביתו? על זוגיות והולדה

שיעור רביעי

תמונת הסיום של מגילת רות מתארת את בעז קונה או גואל את השדה של נעמי ונושא את רות לאישה. למעמד הנישואין של רות ובעז מתלווה ברכת הזקנים העומדים בשער העיר. הזקנים אמנם מברכים את בעז, אך מוקד דבריהם הוא "האישה הבאה אל ביתך". הם מזכירים את רחל ולאה אשר בנו את "בית ישראל" וגם את תמר, אימו של פרץ. שלוש הנשים קשורות זו לזו ביוזמתן ובתשוקתן להולדת בן ממשיך ובמימוש מטרתן גם במחיר של איסור משפטי או טאבו חברתי. העיסוק בזרע הוא מוטיב חוזר במגילת רות - הן בהקשרו החקלאי והן בהקשר לפיריון - והוא מדגיש את ההדדיות בין בעז לרות. זקני העיר מדגישים בברכתם: "ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת". הדברים הללו מעלים את הזיקה בין זוגיות ובין פיריון ולידה, שלה יוקדש הלימוד.

33

1. רות ד, א-כא

א ובעז עלה השער וישב שם והנה הגאל עבר אשר דבר בעז ויאמר סורה שבה פה פלני אלמני; ויסר וישב. ב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה; וישבו. ג ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב. ד ואני אמרתי אגלה אצנה לאמור קנה נגד הישבים ונגד זקני עמי אם תגאל גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדע (ואדעה) כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריה... ויאמר בעז לזקנים וכל העם עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלון מיד נעמי. י וגם את רות המאביה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו. ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים; יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם. יב ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת. יג ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה; ויתן ה' לה הריון ותלד בן. יד ותאמרנה הנשים אל נעמי ברוך ה' אשר לא השבית לך גאל היום; ויקרא שמו בישראל. טו והיה לך למשיב נפש ולכלכל את שיבתך: כי כלתך אשר אהבתך ילדתו אשר היא טובה לך משבעה בנים. טז ותקח נעמי את הילד ותשתהו בחיקה ותהי לו לאמנת. יז ותקראנה לו השכנות שם לאמר ילד בן לנעמי; ותקראנה שמו עובד הוא אבי ישי אבי דוד ואלה תולדות פרץ פרץ הוליד את חצרון. יט וחצרון הוליד את רם ורם הוליד את עמינדב. כ ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמה. כא ושלמון הוליד את בעז ובעז הוליד את עובד. כב ועבד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד.

הזמנה לדיון

- מגילת רות היא 'מגילה למבוגרים' שאינה בוחרת בדגם נורמטיבי אחד של זוגיות, אלא מתארת זיקות אנושיות מורכבות במצבי חיים מסובכים. דונו במערכות היחסים שבין גיבורי המגילה.
- "וַתִּקְרָאנָה לּוֹ הַשְּׂכָנֹת שֵׁם לְאִמָּה: יֵלֶד בֶּן לְנַעֲמִי" למה לדעתך בוחרת המגילה לתאר את בנם של רות ובעז כבנה של נעמי, הרי אין כל קשר ביולוגי ביניהם? באיזה מובן הוא אכן בנה?
- עיין/י בברכת הנשים לנעמי. כיצד סיום המגילה מהווה תהליך שיקום לטרגדיה שבראשיתה?
- נסח/י את את המחשבות העוברות בראשה של נעמי? אילו שירי ערש וסיפורים היא לחשה לאוזנו של עובד כאומנת?
- לאור פרק זה במגילה, לאילו צרכים קיומיים שלנו נותנים ילדים מענה? שים/י לב למגוון ההיבטים השונים.

2. אורית אבנרי, עומדות על הסף, עמ' 53

תפקידה המכריע של רות מודגש בברכת הזקנים כאשר היא מוגדרת כנותנת הזרע. אם עד עתה בעז הוא שנתן זרע במובן של תבואה, כעת רות היא שתעניק לו זרע והמשכיות.

- כיצד מוטיב הזרע בפרק ד' מהפך את היחסים המגדריים המוכרים לנו? איזה מסר מבקשת המגילה להעביר לנו באמצעות היפוך זה?

רות מכונה 'אמה של מלכות', שכן היא שייסדה את שושלת מלכי בית דוד. האם ניתן היה לדמיין את המגילה גם ללא סיומת זו? הבה נבחן זאת באמצעות הסיפור הבא.

3. שיר השירים רבה פרשה א סימן ל (בתרגום מארמית)

מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה. באו אל ר' שמעון בן יוחאי, רצו להתגרש זה מזה. אמר להם: כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה כך אין אתם נפרדים אלא מתוך מאכל ומשתה. הלכו בדרכיו ועשו לעצמן יום טוב ועשו סעודה גדולה, ושיכרתו יותר מדאי. כיון שנתיישרה דעתו עליו אמר לה: בתי, ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך.

מה עשתה היא? לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם: שאוהו במיטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אב. בחצי הלילה ננער משנתו. כיון שפג יינו, אמר לה: בתי, היכן אני נתון? אמרה לו: בבית אבא.

אמר לה: מה לי לבית אביך? אמרה לו: ולא כך אמרת לי בערב 'כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך'? אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך. הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו.

הזמנה לדיון

- כיצד מנהל רשב"י את המשבר הזוגי של בני הזוג חשוכי הילדים? מדוע לדעתך הוא ממליץ להם על 'מסיבת הפרידה'?
- הסיפור מסיים בהריון ניסי. האם המסר של המדרש היה משתנה אילו לא הופיעה השורה האחרונה? כיצד?
- מה היו עושים רות ובעז לו היה פרי הבטן שלהם מתעכב, או חלילה לא מגיע? האם זוגיות זו היתה מחזיקה מעמד? האם מגילת רות הייתה מתקבלת לקאנון של התנ"ך?
- מהי משמעותן של התשובות השונות לשאלה הקודמת, לגבי תפישתנו את הבית בחיינו?

4. משנה יבמות ו, ו

לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים...
נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי ליבטל (מפרייה ורבייה)

גירשה מותרת לינשא לאחר.

ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים.

ואם הפילה, מונה משעה שהפילה...

הזמנה לדיון

- משנה זו קובעת את חשיבותה של חובת הפיריון גם כאשר היא מתנגשת עם זוגיות ברת קיימא. נסה/י לנמק את פסיקת ההלכה של המשנה.
- קראו שנית את סיפור האישה מצידן שהובא למעלה. כיצד משתנה נימתו של הסיפור ומטרת כתיבתו לאור פסיקת ההלכה של המשנה?
- מה ניתן ללמוד, לדעתך, על הספרות החז"לית, הכוללת בתוכה את שני הקולות השונים והמנוגדים ואינה בוחרת ביניהם?

5. חיטה/ רוני סומק

שְׂדֵה חֹטֶה מְתַנּוֹף עַל רֹאשׁ אִשְׁתִּי וְעַל
רֹאשׁ בְּתִי.

כַּמָּה בְּנָאֵלִי לְתֹאֵר כֶּךָ אֶת הַבְּלוֹנָה,
וּבְכָל זֹאת, שָׁם צוּמַח הַלֶּחֶם
שֶׁל חַיִּי.

6. לשאת בשננים (שיר חתונה) / חמוטל בר יוסף

לְשֵׁאת בְּשֻׁנִים אֶת הָאֲשָׁפוֹל הָלֹא מְבוֹרָר, הָעֵטוֹף בְּשֶׁק, כְּמוֹ חֲתוּל.
לְגַרֵשׁ בְּסִבְלָנוּת שֶׁל זָנֵב חֲמוֹר אֶת לְהַקוֹת הַזָּמֵר שֶׁל הַיִּתּוּשִׁים.
לְהַשְׁלִים בְּחֻכְמָה שֶׁל רְמוֹן עִם הַטְּרָדוֹת שֶׁל זְבוּבוֹנִים וְרִמּוֹת.
לְהַתְעַלֵּם בְּתוֹם שֶׁל תִּינוֹק מִהַשְׁחֹר צָהוּב שֶׁל הַדְּבוּרִים.
לְהֶאֱמִיז, לְהֶאֱמִיז בְּמַתִּיקוֹת שֶׁל הַנֶּשֶׂא עַל הַשָּׁכֶם בְּשֻׁנִים,
לְקַטּוֹף בְּחֻשָּׁאֵי עֵנָב וְלִשֹּׂם אוֹתוֹ בְּפֶה הָאֶהוּב.
לֹא לְבָרֵר.

7. בחדרי חדרים / סיון הר שפי

כְּשֶׁנִּבְנָה אֶת הַבַּיִת
דִּלְתוֹת רִאשִׁיּוֹת לְאַרְבַּע רוּחוֹת
חִלּוֹנוֹת לְאַרְגָּמוֹ שְׁקִיעָה
לְמִשְׁק זָרִיחָה
נוֹתִיר חֹדֶר אֶחָד רִיק
וְבוֹ נַעֲמָד כָּל הַיָּמִים
לֹא אֲסוּרִים בְּרֵהִיטִים
כִּנְפֵי עֲלִיָּה כִּנְפִיָּה עָלֵי
קְרוֹבִים זֶה לָזֶה וְזֶהוּבִים
וְהַחַיִּים יִרְחָשׁוּ בְּחֹדְרֵי הָאֲחֵרִים
בְּמִטְבַּח וּבִסְלוֹן
בְּחֹדְרֵי הִילָדִים
וְיִצְהָלוּ וְיִרְעִישׁוּ וְיִבְהֶם נֶצֶמַח
אֲבָל שְׁרָשִׁינוּ הַשְּׁקִטִים
מִן הַחֹדֶר הַהוּא
וְהַחֵם וְהָאוֹר וְהַשְּׁבֶת
קְרוֹבִים זֶה לָזֶה וְזֶהוּבִים
פָּנִים אֶל פָּנִים
בְּרִכָּה

8. דשא / ילי שנר

זוֹ הָאֵהָבָה שְׁלֹמֶדָה אוֹתִי לְדַבֵּק בְּמִלְאָכָה בְּאַפּוֹ
שֶׁדְּבֻקְתִּי פָּעַם רַק בְּצִעֵר
לְשִׁמְעַ בְּרָשָׁרוֹשׁ הַשְּׁקִיּוֹת הַכְּבֹדוֹת שֶׁאֲנִי סוֹחֶבֶת מִן הַשּׁוּק
אֶת קוֹל הַמּוֹן הַגָּשֶׁם
לְמִצָּא אֶת בָּטוֹן הַסִּיר מִבְּעֻבְעֻת הַרִיזוֹן
לְנִפּוֹת קֶמַח אֶל הַחֻלָּה בְּמִתִּיקוֹת
שֶׁאִיו לֵאמֹר דָּבָר עִם הַשֶּׁכֶר.
זוֹ הָאֵהָבָה שְׁלֹמֶדָה אוֹתִי
לְהַתְּבוֹנוֹ בְּלוֹלָאוֹת הַצֶּפֶה כְּבִעֵינִי חֲתוּל
וּלְהִשִּׁיב לָהּ אִישׁוֹנֵי כְּפָתוֹר עֲגָלִים
שֶׁיִּבִּיתוּ אוֹתוֹ מִן הַפָּרָא.
יִהְיֶה נָכוֹן לוֹמַר שֶׁהִתְקַרְבְּתִי אֶל הַחַיִּים.
לוֹלֵא הַשִּׁירָה, יִתְּכוּ וְהִיִּיתִי נִמְהָלֶת בָּם לְגִמְרִי,
תִּרְכִּיז פֶּטֶל בְּמִים רַבִּים
אוֹ נִשְׁאַרְתְּ בְּצֻבַע הַיָּין
אֲךָ מִפְּסִיקָה לְתַסֵּס מְסוֹד.
אֲנִי זֹכֶרֶת: הַמְרַפֶּסֶת, הַחִלּוֹן,
הַמִּבְּטָן שֶׁלַח דְּרָכָם לְמִצָּא בְּרִחוּב
אֶת אֲזוּרֵי הַסֶּפֶר בְּתוֹךְ הַסְּמָטָאוֹת
וְשֶׁב פְּנִימָה לְשִׁכְחַת אֶת הַהֶבְדָּלִים
לְהוֹשִׁיט יָד אֶל רִצְפַת הַפְּרָקֵט
וּלְקַטוֹף מִמֶּנָּה דָּשָׁא.
(הוֹצֵאת כְּרַמֶּל)

הזמנה לדיון

- קרא/י את השירים המתארים אהבה, זוגיות ובניית בית. איזה שיר יכול לדעתך להתאים לחייהם המשותפים של רות ובעז, לו המגילה היתה נמשכת ומתארת את חייהם אחרי עשר, עשרים או שלושים שנה?
- איזה שירים מתאימים לתיאור הזוגיות שלך? האם עולים בדעתך שירים נוספים שמתארים את ביתך?

תיקון ליל שבועות תש"ף

מכון שאלום הארטמן
SHALOM HARTMAN INSTITUTE שלום הרטמן